

«نیم‌نگاهی به چالش‌های انتخاب رویکرد در پژوهش»

مصطفامرادیان^۱

سالانه هزاران پایان‌نامه و مقاله در دانشگاه‌ها و مؤسسات به رشته‌ی تحریر در می‌آید و پس از اتمام در قفسه‌ها و آرشیوهای کتابخانه‌ها یا بانک‌های اطلاعاتی خاک می‌خورند. در این میان برخی از پژوهش‌ها، بسته به اعتبار دانشگاه یا نشریات خاص، بیشتر از دیگر پژوهش‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، اما تعداد بی‌شماری از آن‌ها نادیده گرفته و به دست فراموشی سپرده می‌شوند. یکی از مهم‌ترین دلایل این امر، عدم دسته‌بندی دقیق و منظم از نظر ساختار، محتوا و آرشیو پژوهش‌ها است. برای مثال شکل ظاهری و دسته‌بندی اطلاعات در هر دانشگاه یا نشریه با دیگری تفاوت دارد و این ناشی از عدم هماهنگی دقیق میان پایگاه‌های اصلی است.

در سایر کشورهای توسعه یافته، دانشگاه‌ها و نشریات شیوه‌نامه‌هایی دارند که نگارندگان موظفند از آن‌ها پیروی کنند و از نظر ساختار و محتوا بر آن اصول پایبند باشند. این در حالی است که با اولین مراجعه به پایان‌نامه‌های مقاطع ارشد و دکتری در دانشگاه تهران یا سایر دانشگاه‌های معتبر متوجه عدم رعایت این امر خواهیم شد و به طبع کسی که در این میان آسیب می‌بیند دانشجو یا پژوهشگر است؛ زیرا نه تنها اشتباه دیگران را تکرار کرده، بلکه با توجه به حساسیت غریب داوران به شکل ظاهری پژوهش، آن هم بدون ارائه شیوه‌نامه توسط ایشان، سبب کم شدن نمره و نادیده گرفتن زحمات دانشجو یا پژوهشگر می‌شود. ممکن است

۱. مدرس طراحی صحنه، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران. پست الکترونیک: Moradiyanmostafa@gmail.com

بگویید که چنین نیست و برای مثال نشریه‌ها و دانشگاه‌ها شیوه‌نامه دارند و شیوه‌نامه آن‌ها در وبسایت‌هایشان بارگذاری شده است! بله درست است؛ اما کفایت این شیوه‌نامه‌ها را با یکدیگر مقایسه کنیم و آنگاه متوجه تفاوت بزرگ میان رویکرد آن‌ها با یکدیگر خواهیم شد. در مورد پایان‌نامه‌ها این موضوع به کل نادیده گرفته شده یا اگر سال‌ها پیش شیوه‌نامه‌ای به رشته تحریر در آمده است، اقدامی برای به‌روزرسانی آن انجام نشده است؛ زیرا اساتید و کارمندان مربوطه اهمیت آن را درک نکرده‌اند.

برای مثال می‌توان در گذر زمان به پژوهش‌های یک استاد دانشگاه یا یک پژوهشگر برجسته در نشریات مختلف نگاهی انداخت و آنگاه متوجه تفاوت میان آن‌ها خواهیم شد. این تفاوت‌ها بدون شک شامل شکل ظاهری یا ساختار پژوهش و محتوای آن‌ها خواهد بود. اما آسیب‌های جدی این مسئله، زمانی آشکار می‌شود که یک دانشجو یا پژوهشگر برای اولین بار می‌خواهد پژوهش و تحقیق کند. او با اولین جست‌وجو با شکل‌های مختلف تحریری مواجه شده و به جای تمرکز بر محتوا، پیوسته با ساختار و چگونگی نگارش و سازماندهی پژوهش روبرو خواهد بود. موضوع دیگر که در بسیاری از پژوهش‌های حوزه هنر اعم از پایان‌نامه، مقالات علمی پژوهشی مشهود است عدم وجود رویکرد دقیق نگارنده از نظر کمی یا کیفی است. برای مثال بارها با این مسئله روبرو می‌شویم که نگارنده در بدنه پژوهش رویکردی کاملاً کمی و

آماري دارد؛ اما در نتیجه‌گیری، تحلیلی کیفی را به کار بسته است. به دیگر سخن نگارنده در نگارش به این مسئله توجه نکرده است که می‌خواهد چه نوع تحقیقی را انجام دهد. کمی یا کیفی؟ بدیهی است که پژوهش‌های کمی متکی به آمار و ارقام هستند و پژوهش‌های کیفی رویکردی تحلیلی دارند. انجام هر یک از این پژوهش‌ها در رشته‌های هنری با مشکلات قابل توجهی روبرو است. برای مثال برخی معتقدند که تحلیل کمی در هر شکل آن و در بسیاری از موارد سبب دسته‌بندی و رویکردی آماری نسبت به هنر خواهد شد و در نتیجه هنر از اصل خود فاصله می‌گیرد و نگارنده برای پرداختن به موضوعی خاص ارزش اثر هنری را با دسته‌بندی آماری پایین آورده است. در مورد تحلیل کیفی نیز این مسئله به شکلی دیگر مخالفانی دارد و آن‌ها بر این باورند که نوشتن و پژوهش کیفی در هنر سبب بروز نگرش‌های شخصی افراد که متکی به تجربه زیسته آن‌هاست می‌شود و در نهایت این امر اساساً علمی نخواهد بود. شاید همین اختلاف نظرها و سردرگمی‌هاست که سبب می‌شود نگارندگان نتوانند به صورت شفاف از این رویکردها استفاده کنند. بنابراین شاید بهترین راه برای درک درست یا غلط بودن این مسائل مراجعه به نشریات معتبر دنیا و رویکرد نگارندگان آن‌ها نسبت به امر پژوهش است. با اندکی جست‌وجو در می‌یابیم که کمی یا کیفی بودن پژوهش ارتباطی با زیر سوال بردن ارزش‌های اثر هنری و یا بروز رویکردهای

شخصی ندارد بلکه بسته به نوع موضوع و توجه به پرسش‌های پژوهش است که رویکرد پژوهشگر مشخص خواهد شد.

اما در مواجهه با بسیاری از رشته‌های هنری در میابیم که اساساً مقولۀ پژوهش با دو بخش نظری و عملی روبرو است. رشته طراحی صحنه از جمله رشته‌هایی است که دانشجویان و پژوهشگران آن نه تنها با پژوهش و جست‌وجوی مداوم سر و کار دارند؛ بلکه در تلاش هستند تا پلی میان دانش نظری و بخش عملی برقرار کنند. در این رشته نیز عدم توجه به مسئله کمی یا کیفی بودن پژوهش و پایان‌نامه‌ها به وفور دیده می‌شود و در نهایت این امر سبب مخدوش شدن نتیجۀ پژوهش خواهد شد.